

vällingby centrum

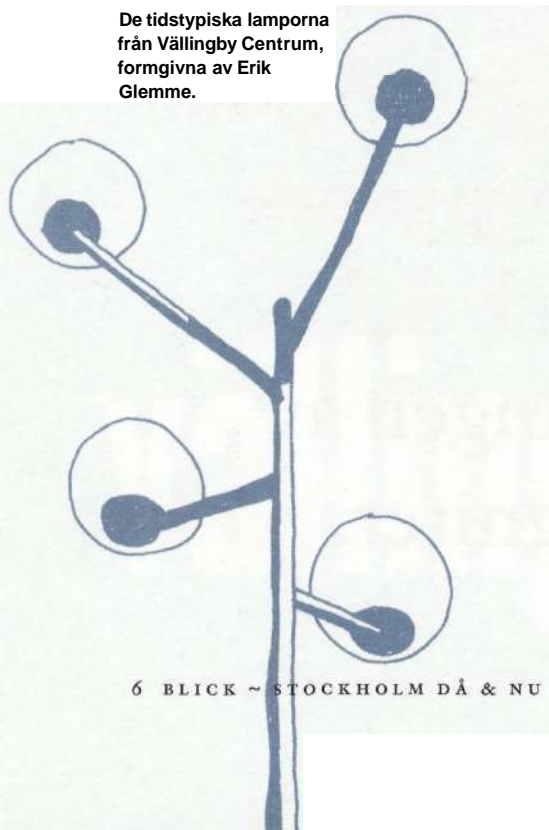
Förnyelse och bevarande

Stadsdelen Vällingby har uppnått en ålder av femtio år. Centrum invigdes den 14 november 1954. Det är en aktningsvärd ålder för byggnader och torgytor, som använts flitigt hela tiden. Vällingby är den förort bland 1950-talets många folkhemsområden som blivit mest omtalad både i Sverige och utomlands. Vällingby var ett försök till en ny form av förortsbyggande som blev mycket lyckat och fick många efterföljare, dock ingen av Vällingbys storlek och dignitet.

Brådskan var stor i Vällingby på lördagen - men gatubeläggningen hinner inte bli klar till söndagens invigning. Foto: Herman Ronninger, SvD, 13 november 1954.

De tidstypiska lamporna från Vällingby Centrum, formgivna av Erik Glemme.

Stockholms utbyggnad diskuterades och förbereddes under 1940-talet och stadsplanedirektören, Sven Markelius, och hans kolleger studerade bl.a. hur man planerade för Londons tillväxt med New Towns. I Stockholm valde man att istället bygga förorter som sammanlänkades med City genom tunnelbanan. Det nya med Vällingby var att stadsdelen skulle fungera som ett komplett samhälle med alla de funktioner som finns i en stadskärna: arbetsplatser, bostäder, kultur, restauranger och service, därav beteckningen ABC-stad. En generalplan fastställdes 1950 och det första huset på Jämtlandsgatan 70 var

inflyttningsklart 1951. Tunnelbanelinjen Hötorget - Vällingby togs i bruk 1952 och fick eget stationshus 1954. Centrum invigdes i november detta år.

Utbyggnaden skedde med hjälp av några av tidens främsta arkitekter. Fastighetsägaren, Svenska Bostäder, hade eget arkitektkontor lett av Hjalmar Klemming, som bl.a. ritade det egna kontorshuset i centrum.

Arkitektfirman Backström & Reinius ritade flera av butiksbyggnaderna i centrum, biografen Fontänen och kulturhuset Trappan, medan kyrkan formgavs av Peter Celsing. Runt centrum växte olika bostadsenkla upp. Många av hyreshusen har placerats i meanderlika

slingor så att de omsluter skyddade gårdsmiljöer.

Längre bort från centrum via behagliga gångvägar ligger radhusområden som hör till landets främsta arkitektur. Här finns t.ex. Atlantis, ritat av Jon Höjer och Sture Ljungqvist, och Omega, ritat av Ragnar Uppman.

I Vällingby känner man lätt igen många av 1950-talets typiska byggnadsdetaljer. Stenläggningen med cirkelmönster på torgytorna i centrum har blivit ett av Vällingbys främsta kännetecken. Typiskt för utemiljön är också skärmtaken längs butiksfasaderna. Här finns material som glasmosaik, guld-

eloxerad aluminium, eternit och konstnärlig utsmyckning. Kännetecknande för Vällingby är också den speciella karaktären av ett stadsdelscentrum och en mötesplats där det alltid är liv och rörelse.

Ett centrum med världsrykte 1954
I Vällingby Centrum inreddes dåtidens modernaste butiker, varuhus och restauranger. Här fanns biograf, ungdomsgård, kulturhus, kyrkor, kontor och samhällsservice. Hela centrum lystes upp av de stora skyltfönstren och de fantasifulla neonskyltarna. Vällingby blev ett utflyktsmål för människorna i

I Vällingby pågår inflyttningen.
Foto: Gunnar Lantz, SvD, 4 maj 1954.

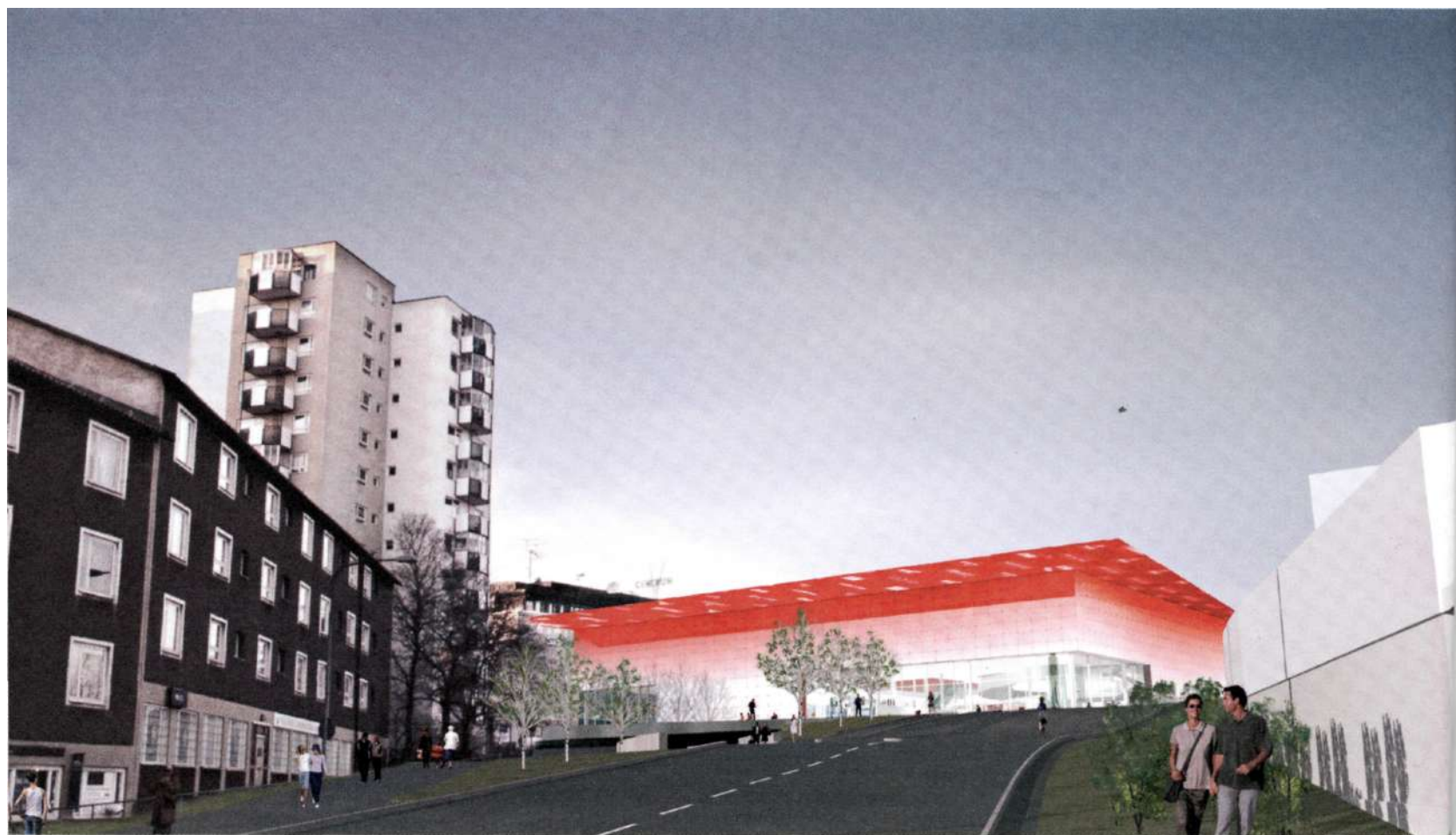
Invigningen av Vällingby samlade 75.000 personer som deltog i festkommersen.
Foto: Gunnar Lantz, SvD, 14 november 1954.

»Stenläggningen med cirkelmönster på torgytorna i centrum har blivit ett av Vällingbys främsta kännetecken.«

hela stockholmstrakten och studiegrupper kom från hela världen, och kommer ännu idag, för att besöka detta föregångsexempel på god förortsplanering.

Förändringar under 50 år

Livet kring ett förortscentrum har förändrats på många sätt genom åren. Förutsättningarna för handeln ser idag helt annorlunda ut än 1954, liksom levnadsförhållandena för de kringboende. De flesta lägenheterna i Vällingby rymmer två rum och kök och på 1950-talet var hyresgästerna familjer om fyra eller fem personer. I samma lägenheter bor idag en eller två personer. Detta innebär att invånarantalet i stadsdelen har minskat. Människornas köpvänor har också förändrats så att många inköp

Modevaruhusets lysande glasfasad med utskjutande skärmtak utgör entrémotiv för det nya Vällingby centrum. Bild: Wingårdhs.

»Vällingby Centrum behöver förnyas för att inte tyna bort«

görs på stormarknader eller platser som är lättillgängliga med bil.

Fastighetsägaren, Svenska Bostäder, har efter flera utredningar fattat beslutet att Vällingby Centrum behöver förnyas för att inte tyna bort utan fortsätta att vara ett rikt utrustat och välbesökt centrum med alla de funktioner som planerades från början och åter bli en förebild som ett modernt stadskärnecentrum med bevarade kvaliteter.

Kulturhistoriskt värde

Det nuvarande Vällingby Centrum har

synnerligen stora kulturhistoriska värden, både de enskilda byggnaderna och helhetsmiljön. Stadsmuseiförvaltningen har gjort en kulturhistorisk klassificering av bebyggelsen. Den grundas på områdets planeringshistoria, ABC-strukturen, planmönstret i centrum och byggnadernas olika arkitektoniska utformning med alla typiska detaljer och material från 1950-talet. Här gäller både enhetlighet och variation, då varje byggnad är personligt utformad men med drag som knyter samman delarna till en helhet. Det finns få ställen där

Tak över Pajalagatan. Bild: KHR R Arkitekter.

»Hela stadsdelen Vällingby/Råcksta är dessutom markerad som ett område av riksintresse för kulturmiljövården, då den är ett tydligt och välbevarat exempel på planeringsidealerna på 1950-talet.«

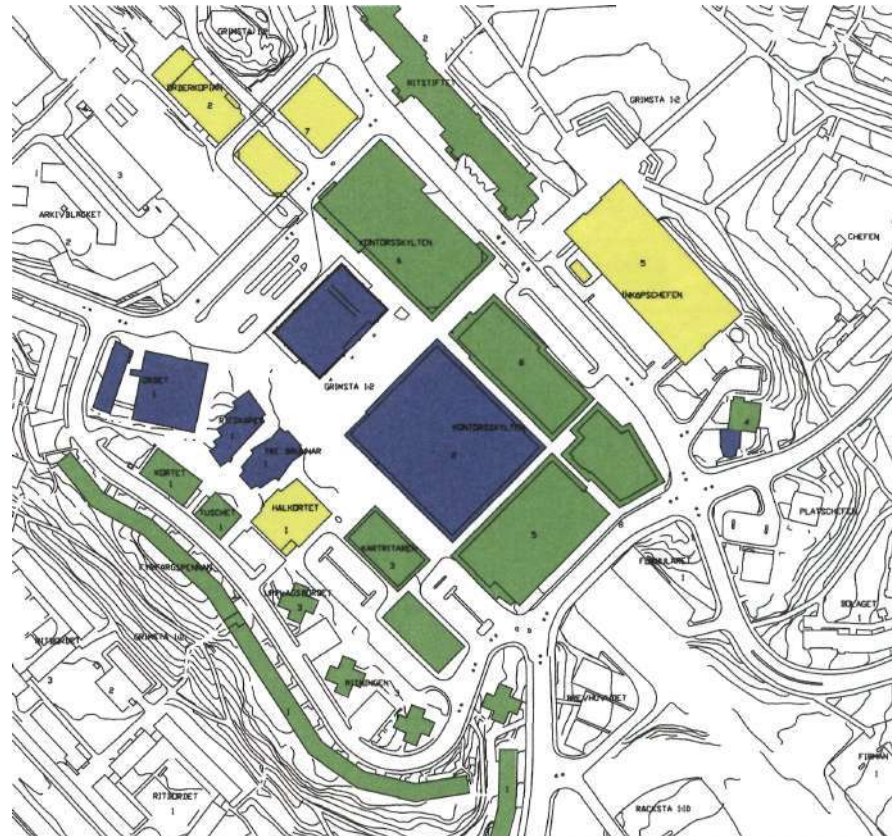
50-talets planering och arkitektur kan upplevas som här.

Hela stadsdelen Vällingby/Råcksta är dessutom markerad som ett område av riksintresse för kulturmiljövården, då den är ett tydligt och välbevarat exempel på planeringsidealerna på 1950-talet.

Planering för bevarande och förändring

Det var tidigt uppenbart att en förutsättning för förnyelsearbetet var att de kvaliteter som idag finns i Vällingby Centrum skulle bevaras och stärkas. Inför förändringsarbetet har stads- museiförvaltningen gjort en kulturhistorisk inventering och dokumentation av byggnaderna i centrum.

Nybyggnadsritningarna har studerats och jämförts med foton från 1950-talet och med dagens Vällingby. Vällingby Centrum är välbevarat i sin planstruktur och huvudsakliga utformning, medan många detaljer blivit ändrade. Ibland finns den ursprungliga utformningen kvar bakom senare inklädnader, men i vissa fall är originalet borta. Jämsides med utredningar om köpvanor och butiksstruktur, arkitektonisk ut-

- Byggnad vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Byggnad av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.

formning och trafik har det förts en intensiv diskussion om bevarandeprinciper. Hur kan det då gå ihop: både ändra och bevara?

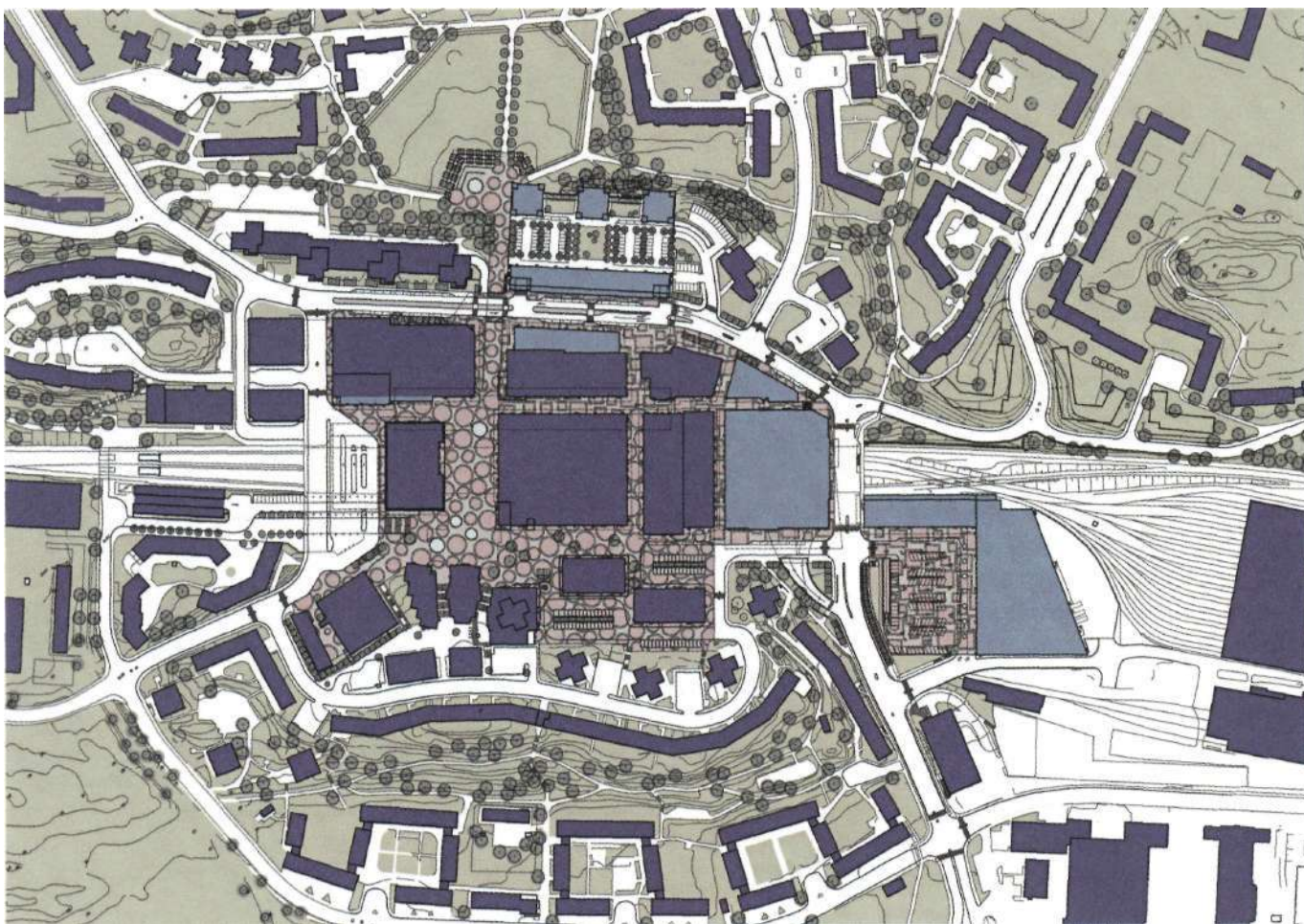
Huvudprincipen för förnyelsearbetet har varit att Vällingby Centrum skall fortsätta vara ett öppet stadsdelscentrum, tillgängligt för de kringboende dygnet runt, en fri mötesplats öppen för alla. Den gamla delen skall bevara sin planstruktur och byggnaderna restaureras så att de återfår den design och särprägel de hade som nya. Samtidigt skall de få nya funktioner som möter handelsbehov idag. De nya byggnader som behövs skall läggas till som pusselbitar

utanför den nuvarande strukturen, men bygga vidare på det välkända planmönstret. De byggnader som tillkommer idag förväntas utformas i högsta klass för vår tid med avseende på arkitektonisk kvalitet, material och teknisk precision. Detta är ett viktigt förhållningssätt som varit styrande för planeringen.

Ovanstående har långt ifrån varit en självklar princip. Många överväganden och diskussioner ligger bakom denna inriktning. Den innebär att Vällingby Centrum inte blir ett vanligt köpcentrum av det slag som idag oftast är slutet och har inomhusklimat. Vällingby Centrum

kommer att ha kvar sin karaktär av torg, av mötesplats, i en stadskärna där butikerna öppnar sig mot torgytorna och där människorna rör sig i det fria.

Gammalt och nytt i Vällingby Centrum
Vad blir då kvar av det gamla välkända Vällingby Centrum? Vi kommer att känna igen gångstråken och butikskvarteren, vattenfontänerna och torgytorna med sina cirkelmönster, sittbänkar och formgivna lyktstolpar. Skärmtaken som löper runt butiks-husen kommer att återfå sin ursprungliga smäckra form, färg och belysning. Runt butiksfasaderna kommer det åter att finnas glasmosaik,

Planförslag för Vällingby centrum.

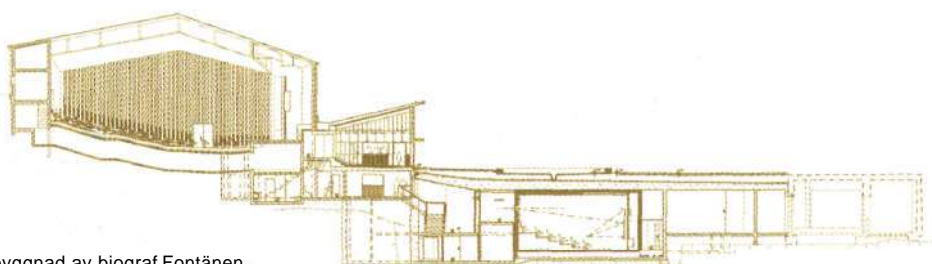
Biografen Fontänen av Backström & Reinius.

»Huvudprincipen för förnyelsearbetet har varit att Vällingby Centrum skall fortsätta vara ett öppet stadsdelscentrum«

visserligen ny då den ursprungliga skadats genom de plattor som tidigare satts upp. Att det åter blir restaurangverksamhet i lokalerna för det gamla älskade Vällingehus är något som många längtat efter. Biografen får genom nya salonger under mark möjlighet att presentera ett rikare utbud.

Vissa delar av trakten kring Vällingby Centrum blir helt nya. Det nuvarande parkeringshuset rivs och ersätts med garage under hela Ångermannagatan och ett nytt parkeringshus som samtidigt ger plats för tre punkthus och en långa med bostäder. Tillsammans med en tillbyggnad till ett av "kopparhusen" innebär detta att miljön vid Ångermannagatan förändras.

Sydost om centrum, över spårområdet, läggs ett nytt kvarter som planeras innehålla butiker med inriktning på mode. Det har ritats av arkitekten Gert Wingårdh och kännetecknas av en lysande glasfasad och ett stramt

Utbyggnad av biograf Fontänen.
Sektion: Scheiwiller Svensson.

skärmtak som kommer att bli det nya blickfånget för den som färdas längs Vällingbyvägen. Intill läggs ytterligare ett kvarter över spårområdet där det byggs ett kontorshus och parkeringshus.

Det nya Vällingby Centrum
Arbetet med renovering av de befintliga byggnaderna har börjat liksom nyinredningen av butiker. Några delar kommer att vara klara redan i december 2004. Planarbetet pågår parallellt med de olika stegen i den demokratiska processen varför detaljplanerna ännu inte är fastställda. Projekteringen för de olika delarna pågår för fullt, på flera olika

arkitektkontor, för såväl konstruktioner och hållfasthet som för restaurering och butiksplaneringar.

Det är precis samma livfulla process som vid 1950-talets början, då byggandet av Vällingby kallades "ett levande drama". Vällingby blev ett mycket lyckat förortsbygge.

Förhoppningen idag är att Vällingby skall fortsätta vara ett gott exempel på förnyelsearbete som tar tillvara den välkända 50-talsmiljön i Vällingby Centrum och att de nya delarna skall få motsvarande höga kvalitet och särprägel, som ett exempel på dagens ambitioner vid stadsdelsförnyelse.